

БО «БФ «Фонд захисту біорізноманіття України»
Інститут ботаніки ім. М.Г. Холодного НАН України
Інститут зоології ім. І.І. Шмальгаузена НАН України
ГО «Українська природоохоронна група» (UNCG)

Моніторинг та охорона біорізноманіття в Україні

**Прикладні аспекти моніторингу
та охорони біорізноманіття**

Том 3

Київ – Чернівці
«Друк Арт», 2020

Рецензенти: д.б.н., чл.-кор. НАНУ **С.Л. Мосякін**, директор Інституту ботаніки ім. М.Г. Холодного НАНУ; акад. НАНУ **Я.П. Дідух**, Інститут ботаніки ім. М.Г. Холодного НАНУ; д.б.н., чл.-кор. НАНУ **І.А. Акімов**, директор Інституту зоології ім. І.І. Шмальгаузена НАНУ; д.б.н. **В.О. Харченко**, Інститут зоології ім. І.І. Шмальгаузена НАНУ; д.б.н. **А.А. Куземко**, **С.С. Садогурська**, Інститут ботаніки ім. М.Г. Холодного НАНУ, Ukrainian Nature Conservation Group (UNCG); д.б.н., проф. **І.І. Мойсієнко**, Херсонський державний університет, факультет біології, географії і екології, UNCG; д.б.н., проф. **О.Є. Ходосовцев**, Херсонський державний університет, факультет біології, географії і екології, UNCG; д.б.н. **С.М. Панченко**, начальник науково-дослідного відділу Гетьманського національного природного парку, UNCG; к.б.н. **В.А. Костюшин**, к.б.н. **В.В. Кавурка**, Інститут зоології ім. І.І. Шмальгаузена НАНУ; к.б.н. **Ю.К. Куцоконь**, к.б.н. **О.Д. Некрасова**, **О.В. Василюк**, Інститут зоології ім. І.І. Шмальгаузена НАНУ, UNCG; к.б.н. **Ю.О. Москаленко**, Чорноморський біосферний заповідник НАНУ.

Моніторинг та охорона біорізноманіття в Україні : Прикладні аспекти моніторингу та охорони біорізноманіття / Серія: «Conservation Biology in Ukraine». – Вип. 16. Т. 3. – Київ; Чернівці : Друк Арт, 2020. – 528 с.
ISBN 978-617-7849-28-4

До збірки включено матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції «Моніторинг та охорона біорізноманіття в Україні» (Київ, 27 березня 2020 року), що була організована БО «БФ «Фонд захисту біорізноманіття України». Конференція організована з метою отримати об'єктивне наукове бачення пріоритетів та проблем охорони біорізноманіття в Україні, огляд кращих практик вже проведених заходів охорони, менеджменту та моніторингу біорізноманіття.

УДК 574:59

Всі фото, використані для обкладинки збірки, оприлюднені авторами під вільною ліцензією CC BY-SA 4.0. Також усі фото є переможцями конкурсу фотографій природно-заповідного фонду «Вікі любить Землю» (<http://wikilovesearth.org.ua/>).

ISBN 978-617-7849-28-4

© БО «БФ «Фонд захисту біорізноманіття України», 2020
© Інститут ботаніки ім. М.Г. Холодного НАН України, 2020
© Інститут зоології ім. І.І. Шмальгаузена НАН України, 2020
© ГО «Українська природоохоронна група» (UNCG), 2020

Бенгус Ю.В., Садрицька А.І. Обґрунтування включення території «Новожанове» до мережі Емеральд України.	294
Бенгус Ю.В., Твердохліб О.В., Волкова Р.Є., Турчинова А.І., Голубенко В.О. Залучення студентів-біологів до створення нових об'єктів природно-заповідного фонду (ПЗФ) України в місті Харкові	296
Берест З.Л., Галушка Ю.М., Клєстов М.Л. Створення заповідних об'єктів у балках для підтримання біорізноманіття в регіонах інтенсивного сільськогосподарського виробництва	298
Брусенцова Н.О., Бондаренко З.С. Мережа особливо цінних ділянок та об'єктів для збереження біологічного та ландшафтного різноманіття в НПП «Слобожанський»	301
Василіук О.В. Прикладні коментарі до Методичних рекомендацій щодо розроблення проектів створення природних територій та об'єктів природно-заповідного фонду України	306
Василіук О., Марущак О., Садогурська С., Куземко А., Борисенко К., Кіш Р., Куцоконь Ю., Мойсієнко І., Спінова Ю., Шаповал В., Старовойтова Т., Вітер С., Коломицев Г. Shadow list of Emerald Network of Ukraine #3: огляд внеску українських науковців у розробку мережі Емеральд станом на 2020 рік	315
Василіук О. В., Суярко В. Г., Березін В.Б., Спінова Ю.О. Про перспективи створення першої геологічної пам'ятки природи «Бахмутська сіль» на базі рукотворних підземних пустот.	327
Гроховська Ю.Р. Збереження екосистеми річки Случ як оселища раритетних видів	331
Гулай О.В., Гулай В.В., Ткачук Н.П. Проблеми та підходи до розширення мережі природно-заповідних територій на прикладі Кіровоградської області.	336
Деревська К.І., Рак О.О., Клєстов М.Л., Берест З.Л., Галушка Ю.М. Проблеми збереження осередків біорізноманіття на Полтавщині.	339
Дубровский Ю.В. Основные пути сохранения живой природы на современном уровне	343
Зеркаль М.В., Олещенко А.В. Прагматичний погляд на розбудову мережі природоохоронних територій в Україні	351
Кияк В.Г., Білонога В.М., Штупун В.П. Проблеми збереження і пріоритети моніторингу фіторізноманіття високогір'я Карпат	358
Клімов О.В., Надточій Г.С., Клімов Д.О., Гайдрих І.М. Перспективні території природно-заповідного фонду для збереження місць, важливих для мігруючих птахів України.	370
Коробко М.І., Налужний В.Д. Проблеми віртуального існування вітчизняного заповідного фонду	385
Крайник Ю. М. Проблеми розширення території Національного природного парку «Великий Луг»	390
Марківська Л.В., Яворська О.Г., Шпак Н.П., Корнелюк А.А., Любченко В.Є. Перспективна ділянка для розширення території НПП «Кармелюкове Поділля»	392

Бенгус Юрій Володимирович
Твердохліб Олена Володимирівна
Волкова Руслана Євгенівна,
Турчинова Аліна Ігорівна,
Голубенко Вікторія Олександрівна

Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди
61168, Україна, Харків, вул. Валентинівська 2

ЗАЛУЧЕННЯ СТУДЕНТІВ-БІОЛОГІВ ДО СТВОРЕННЯ НОВИХ ОБ'ЄКТІВ ПРИРОДНО-ЗАПОВІДНОГО ФОНДУ (ПЗФ) УКРАЇНИ В МІСТІ ХАРКОВІ

Згідно з Законом «Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2020 року» передбачалося «розширення площі природно-заповідного фонду до 10 відсотків у 2015 році та до 15 відсотків загальної території країни у 2020 році» (<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2818-17>). Але наразі виконання цих планів виявилось нездійсненим, площа природно-заповідного фонду менше 7 %, що вдвічі нижче за плани. Тому, згідно з Законом України «Про природно-заповідний фонд України» (<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-12>), викладачі та студенти природничого факультету Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди долучилися до виправлення ситуації як громадяни України, які мають право вносити клопотання про створення нових об'єктів ПЗФ України. Такі об'єкти ПЗФ створюються зокрема на ділянках, де ростуть види рослин, занесені до Червоної книги України (Didukh Ya. P. 2009) та до Переліку рослин, які підлягають особливій охороні на території Харківської області (https://web.archive.org/web/20131029185831/http://share.pdfonline.com/b3f86ad819fb47e3a0f8031ebe869117/of_reg_sp.htm).

Протягом 2017–2019 років під час екскурсій по фітоценозах в межах міста Харкова (зокрема під час польової практики) було виявлено місця зростання рідкісних видів рослин. На міжнародних конференціях було заявлено частину цих даних щодо розповсюдження на території трьох ділянок в межах міста Харкова видів рослин, занесених до Червоної книги України (ЧКУ). Велика популяція *Ornithogalum boucheanum* (Kunth) Asch. поблизу річки Немишлі [Turchynova A.I., Benhus Yu.V. 2017.]; місця зростання чотирьох видів родини зозулинцевих: *Anacamptis palustris* (Jacq.) R.M. Bateman, Pridgeon & M.W. Chase, *A. coriophora* (L.) R.M. Bateman, Pridgeon & M.W. Chase, *Epipactis palustris* (L.) Crantz, *Dactylorhiza incarnata* (L.) Soó та *Hottonia palustris* L. (https://web.archive.org/web/20131029185831/http://share.pdfonline.com/b3f86ad819fb47e3a0f8031ebe869117/of_reg_sp.htm) знайдені на ділянці заплави р. Уди поблизу р-ну Залютини (Luhanska V.O., Asieieva S.V., Holubenko V.O., Benhus Yu.V. 2019); зростання популяцій *Crambe maritima* L., *Botrychium lunaria* (L.) Sw. (ЧКУ) і перелічені вище види орхідей на іншій ділянці заплави р. Уди біля залізничних шляхів поблизу ст. Новожанове в межах міста Харкова (Sadrytska A. I., Myroshnychenko T. S., Benhus Yu. V. 2018, Benhus Yu.V., Sadrytska A.I. 2019).

У 2020 році буде підготовлено студентами і викладачами обґрунтування для подання у відповідні органи клопотання щодо включення вказаних об'єктів у природно-заповідний фонд України. Для цього в період польової практики будуть зроблені відповідні описи фітоценозів,

сформовані карти з нанесеними межами майбутніх ділянок, визначені кадастрові номери і власники землі в межах запропонованих ділянок, зібрано іншу необхідну для оформлення документів інформацію. Отримані дані також будуть використані як складова частина студентських курсових і магістерських робіт з ботаніки та екології рослин.

Список використаних джерел:

1. Бенгус Ю.В., Садрицька А.І. Знахідки рослин Червоної книги України в м. Харкові та харківській області // Знахідки рослин і грибів Червоної книги та Бернської конвенції (Резолюція 6). Серія Conservation Biology in Ukraine, 2019. – №1(11). – С. 45–46.
2. Дідух Я. П. Червона книга України. Рослинний світ. Ред. Я. П. Дідуха. Київ: Глобалконсалтинг, 2009. – 900 с.
3. Луганська В.О., Асєєва С.В., Голубенко В.О., Бенгус Ю.В. Знахідки рідкісних видів рослин – основа для створення об'єкту ПЗФ «Луки з орхідеями» на території міста Харків // Актуальні проблеми ботаніки та екології. Матеріали Міжнародної конференції молодих учених (Харків, 6-9 вересня, 2019 р.). Харків, 2019. – С.25.
4. Садрицька А. І., Мирошниченко Т. С., Бенгус Ю. В. Знахідка популяції *Crambe maritima* в околицях Харкова // Регіональні аспекти флористичних і фауністичних досліджень: матеріали П'ятої міжнародної науково-практичної конференції (Чернівці, 19 квіт. 2018 р.). Наук. ред. І. І. Чорней, І. В. Скільський, А. В. Юзик. Чернівці, 2018. – С. 213-214.
5. Турчинова А.І., Бенгус Ю.В. Знахідка популяції Рясткі Буше в межах міста Харкова // Біорізноманіття: теорія, практика та методичні аспекти вивчення у загальноосвітній та вищій школі: Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (Полтава, 2-3 листопада 2017 р.). Ред. колегія: М.І. Степаненко, Р.А. Сітарчук, С.М. Шевчук, М.В. Гриньова, В.В. Оніпко, В.І. Іщенко. Полтава, 2017. – С.156–158.